

7. Potapenko, V. G., Shevchuk, I. V. Problemy derzhavnoi' systemy ekologichnogo monitoryngu v Ukraini ta shljahy i'h podolannja. Nacional'nyj instytut strate-gichnyh doslidzhen'. Available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1038/>

8. Marova, S. (2011). Ekologichnyj monitoryng jak instrument pryjnattja upravlins'kyh rishen'. Kharkiv: "DokNauk-DerzhUpr", 194–198. Available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-3/doc/4/04.pdf>

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Рідей Н. М.
Дата надходження рукопису 15.12.2015*

Бордюг Наталія Сергіївна, кандидат сільськогосподарських наук, доцент, кафедра екологічної безпеки та економіки природокористування, Житомирський національний агроекологічний університет, бул. Старий, 7, м. Житомир, Україна, 10008
E-mail: natali-21@ukr.net

УДК 37.041-057.87 | :811.161.2
DOI: 10.15587/2313-8416.2016.59061

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

© Н. Д. Юрійчук

У статті розглядаються методичні аспекти самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів з української мови, аналізуються форми та методи її організації як невід'ємної складової навчального процесу, спрямованого на професійну підготовку компетентного, висококваліфікованого конкурентоспроможного фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності

Ключові слова: самостійна робота, українська мова, форми, методи самостійної роботи, самоосвіта, саморозвиток

The methodical aspects of independent work of the students in Ukrainian are considered. Forms and methods of effective its organization as an integral component in the educational environment are analyzed. It is directed to the training of competent, highly qualified competitive specialist, personality that will be capable of self-development, self-education and innovation

Keywords: independent work, Ukrainian, forms, methods of independent work, self-education, self-development

1. Вступ

Рівень і якість вищої освіти визначаються виробленою системою критеріїв, серед яких одним з головних є мова, що слугує для підготовки висококваліфікованих спеціалістів, виховання свідомих громадян України. Освіта чи не найголовніша підвалина державності України. Розбудова незалежної держави спонукає до переосмислення фундаментальних складових національної системи освіти. Оновлення сутності навчання є визначальним у реформуванні освіти в Україні й передбачає приведення її у відповідність до сучасних потреб суспільства.

Сьогодення вимагає досконалого володіння українською мовою в усіх сферах суспільного життя: політиці, юриспруденції, освіті, журналістиці тощо. Уміти висловлюватися правильно, доречно, точно, необхідно не лише фахівцям-філологам, а й тим фахівцям, для яких мова відіграє не основну роль, однак без знання норм української мови їхня професійна діяльність неможлива.

У світлі впровадження в навчальний процес ВНЗ кредитно-модульної системи навчання особливої ваги під час вивчення української мови набуває проблема організації самостійної роботи студентів. Знання стають справжніми лише у тому випадку, коли вони закріплені у самостійній діяльності студентів.

За Болонською угодою навчальний час самостійної й індивідуальної роботи регламентується і повинен становити не менше ніж 50 % загального обсягу навчального навантаження.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Аналіз сучасної науково-методичної літератури засвідчує поступове зростання інтересу науковців до проблеми раціональної організації та забезпечення високої результативності самостійної роботи студентів з української мови, оскільки глибокі міцні знання й стійкі вміння можуть набуватися ними тільки в результаті самостійної пізнавальної діяльності [1–4].

Проблемі самостійної роботи як одній із форм навчання приділяли увагу в своїх дослідженнях А. Алексюк, М. Барахтян, М. Пентилюк, С. Караман, О. Горошкіна, В. Ортинський, В. Лозова, В. Нагаєв та інші. Ці дослідження показали, що самостійна робота є одним з ефективних засобів розвитку вмінь та навичок студентів.

Згідно з Положенням «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять [5].

Життям доведено, що тільки ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду, думці і дії, будуть насправді міцні. У процесі викладання навчального матеріалу засвоюється 15 % інформації, що сприймається на слух, а 65 % сприймається слухом і зором.

Незважаючи на це, досвід роботи у вищому навчальному закладі засвідчує, що проблема організації самостійної роботи залишається однією з нагальних у формуванні комунікативної компетенції студентів. Це пояснюється тим, що під час навчального процесу акцентується увага на аудиторних заняттях, а самостійна робота, на жаль, організовується формально.

3. Мета написання статті

Мета цієї статті полягає у дослідженні форм і методів раціональної організації самостійної роботи студентів ВНЗ з української мови, розкритті ролі самостійної роботи у підготовці компетентного, висококваліфікованого конкурентоспроможного фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності.

4. Форми та методи організації самостійної роботи студентів з української мови

Самостійна робота студента – це самостійна діяльність-учіння студента, яку науково-педагогічний працівник планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем науково- педагогічного працівника без його прямої участі [6].

Самостійна робота – це основний засіб оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Підходи до неї потребують докорінних змін, оскільки на сучасному етапі самостійна робота повинна стати важливою частиною процесу підготовки фахівців.

Як складне педагогічне явище самостійна робота – це особлива форма навчальної діяльності, спрямована на формування самостійності студентів і засвоєння ними сукупності знань, вмінь, навичок, що здійснюється за умови запровадження відповідної системи організації всіх видів навчальних занять. Мета самостійної роботи студентів двоєдина: формування самостійності як риси особистості і засвоєння знань, умінь, навичок [4].

Планування розділів, тем, що виносяться на самостійне опрацювання, визначення відповідної кількості годин на їх вивчення має бути підпорядковане, перш за все, виробленню у майбутніх фахівців системних знань, формуванню не часткових, а загальних умінь і навичок. Самостійність студентів є невід'ємною частиною підготовки висококваліфікованих, грамотних, з належним інтелектуальним потенціалом, фахівців, які вільно володіють українською мовою, користуються нею у всіх сферах суспільного спілкування.

Матеріал для самостійної роботи, його обсяг добирає викладач, він визначає термін виконання, форми контролю, розробляє систему завдань, теми рефератів, доповідей, методичні рекомендації, тесто-

ві завдання, пропонує списки обов'язкової і додаткової літератури.

Завдання самостійної роботи повинні бути доступними і зрозумілими, містити елементи новизни, при цьому передбачати можливість проведення самоконтролю з боку самих студентів. Методично правильно організована самостійна робота сприяє глибшому засвоєнню знань, надає можливість удосконалити вміння та навички студентів, набуті під час відвідування лекцій та практичних занять.

Найпоширенішими формами самостійної роботи студентів з української мови є:

- опрацювання лекційного матеріалу (робота з конспектами);
- пошук і опрацювання необхідної літератури в бібліотеках, мережі Internet;
- підготовка та участь у семінарських, практичних заняттях;
- конспектування навчального матеріалу (робота з науковою літературою, словниками, довідниками);
- підготовка і написання рефератів, доповідей;
- науково-дослідна робота (підготовка відомлень наукового характеру, опрацювання матеріалів фахової періодики, підготовка і презентація проектів);
- робота в модульному середовищі;
- укладання міні-словників фахової термінології;
- участь у студентських наукових конкурсах, олімпіадах, семінарах;
- підготовка до поточного (контрольні роботи, тестування) і підсумкового контролю (екзамени, державні іспити тощо).

Кожна із запропонованих форм потребує від студентів наполегливої самостійної праці, проте обираючи ту чи іншу форму, слід пам'ятати, що така робота повинна враховувати індивідуальні можливості кожного студента, його творчі здобутки, інтереси, активність у навчанні тощо.

Самостійна робота студентів з української мови повинна забезпечити:

1. Системність знань та засобів навчання.
2. Володіння розумовими процесами.
3. Мобільність і критичність мислення.
4. Володіння засобами обробки інформації.
5. Здатність до творчої праці [7].

Розпочинаючи вивчення дисципліни, студенти повинні знати вимоги до самостійної роботи, тобто, що вони мають знати та вміти, якими є критерії оцінювання їхніх знань, скільки балів за той чи інший вид наукової діяльності вони можуть отримати.

Одним із головних аспектів організації самостійної роботи з української мови є розробка форм і методів організації контролю за самостійною роботою студентів [8].

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виносяться на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався під час проведення аудиторних навчальних занять.

Контроль самостійної роботи студентів передбачає:

1. Тестовий контроль.
2. Усне опитування на практичних заняттях (відповіді на запитання, усне рецензування відповідей однокласників, постановка запитань та ін.).
3. Письмове чи комбіноване опитування (вправи на редагування речень, словосполучень, аналіз поширених в усному мовленні типових помилок у вживанні лексичних засобів, побудові словосполучень тощо).
4. Захист рефератів, доповідей (вибір літературних та наукових джерел, проведення спостережень та інших методів дослідження, складання плану реферату (доповіді) та їх оформлення).
5. Перевірку конкурсних та індивідуальних завдань.
6. Виконання практичних завдань (складання ділових паперів, аналіз лінгвістичних явищ, розв'язування проблемних мовознавчих питань, контрольно-тренувальних завдань та вправ, виконання завдань творчо-пошукового характеру та ін.).
7. Опрацювання фахової та ділової термінології, укладання міні-словників (виконання різних видів роботи, зокрема, виписування із словників відповідних термінів, визначення походження, значення, сфери вживання, впровадження їх у відповідні контексти, укладання синонімічних рядів слів, визначення, семантичних відтінків, добір синонімів-відповідників до слів іншомовних, здійснення перекладу слів, різних за сферою функціонування (термінологічних, розмовно- побутових та ін.) з російської мови на українську і навпаки тощо).

Після вивчення дисципліни проводиться робота у модульному середовищі, а також підсумкове комп'ютерне тестування, що передбачають оцінювання роботи студента, здобутих теоретичних знань, їх міцності, рівня розвитку творчого мислення, оволодіння навичками самостійної роботи, вміння синтезувати набуті знання й застосовувати їх у розв'язанні практичних завдань.

Комп'ютерне тестування є підсумком самостійної роботи студента впродовж вивчення дисципліни. Щоб успішно скласти іспит, необхідно систематично і наполегливо працювати над засвоєнням матеріалу з кожної теми, розділу. Часткова, епізодична робота над матеріалом програми, сподівання на те, що все можна буде вивчити за 2–4 дні, не дають очікуваних результатів. Тому студенти, які прагнуть пройти контроль успішно, мають від першого дня занять систематично і ретельно виконувати всі завдання. Водночас, необхідно виявляти значні зусилля та наполегливість під час безпосередньої підготовки до контролю.

Підготовка до модульного та підсумкового тестування вимагає певного алгоритму дій. Насамперед необхідно ознайомитися з питаннями, які виносять на модульну та підсумкову роботу. На основі цього потрібно скласти план повторення й систематизації навчального матеріалу на кожен день, щоб залишити день або його частину для повторного узагальнення програмового матеріалу [9, 10].

Не можна обмежуватися лише конспектами лекцій, слід опрацювати потрібні навчальні посібники, рекомендовану літературу.

Послідовність роботи у підготовці до різних форм контролю така: уважно прочитати й усвідомити суть вимог конкретного питання програми; ознайомитися з конспектом; уважно опрацювати необхідний навчальний матеріал за навчальними посібниками та рекомендованою літературою, відтворити в пам'яті основні наукові положення.

Проте зазначимо, що самостійна робота з української мови має бути таким комплексом заходів, які б не переважали студентів зайвим конспектуванням чи механічним запам'ятовуванням, а були спрямовані на досягнення ними кращого результату у оволодінні української мови.

5. Апробація результатів дослідження

Основні положення, висновки статті, пропозиції стосовно організації самостійної роботи студентів були використані у доповідях на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

6. Висновки

Отже, методично правильно організована, творчо спрямована самостійна робота активізує пізнавальну діяльність студентів, мобілізує їх на досягнення кінцевого результату, сприяє підвищенню рівня грамотності, професійної підготовки майбутніх фахівців.

Література

1. Караман, С. О. Методика навчання української мови в гімназії [Текст] / С. О. Караман. – К.: Ленвіт, 2000. – 272 с.
2. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах [Текст] / за ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.
3. Словник-довідник з української лінгводидактики [Текст]: навч. пос. / за ред. М. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2003. – 149 с.
4. Солдатенко, М. М. Самостійна пізнавальна діяльність у контексті Болонського процесу [Текст] / М. М. Солдатенко // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 3–5.
5. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Міністерство Освіти України; № 161 від 2.06.93 р, 1993. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>
6. Ортинський, В. Л. Педагогіка вищої школи [Текст]: навч. пос. / В. Л. Ортинський. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
7. Нагаєв, В. М. Методика викладання у вищій школі [Текст] / В. М. Нагаєв. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 223 с.
8. Аксьонова, О. В. Практичні й семінарські заняття [Текст] / О. В. Аксьонова. – К.: Либідь, 1998. – 107 с.
9. Журавська, Л. М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у ВНЗ [Текст] / Л. М. Журавська // Освіта та управління. – 1999. – Т. 3, № 2. – С. 2–4.
10. Стадник, Г. В. Стратегія посилення самостійної роботи студентів у контексті приєднання України до Болонського процесу [Текст]: наук.-метод. конф. / Г. В. Стадник та ін. – Х.: ХНАМГ, 2004. – 243 с.

References

1. Karaman, S. O. (2000). *Metodyka navchannya ukrains'koy movy v himnazyi*. Kyiv: Lenvit, 272.
2. Pentyljuk, M. I. (Ed.) (2004). *Metodyka navchannya ukrains'koy movy v serednikh navchal'nykh zakladakh*. Kyiv: Lenvit, 400.

3. Pentyljuk, M. (Ed.) (2003). Slovník-dovidník z ukrajin'skoy línhvodydaktyky. Kyiv: Lenvit, 149.
4. Soldatenko, M. M. (2005). Samostiyna pinaval'na diyal'nit' u konteksti Bolons'koho protsesu. Ridna shkola, 1, 3–5.
5. Polozhennja pro organizaciju navchal'nogo procesu u vyshhyh navchal'nyh zakladah (1993). Ministerstvo Osvity Ukrai'ny; № 161 vid 2.06.93 r. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>
6. Ortynskyi, V. L. (2009). Pedahohika vyschoy shkoly: navchal'ny posibnyk. Kyiv: Tsentr uchbovoy literatury, 472.

7. Nahayev, V. M. (2007). Metodyka vykladannya u vychiy shkoli. Kyiv: Tsentr uchbovoy literatury, 223.
8. Aks'onova, O. V. (1998). Praktychni i seminars'ki zanyattya. Kyiv: Lybid', 107.
9. Zhuravs'ka, L. M. (1999). Kontseptual'ni umovy upravlinnya samostiynoyu robotoyu studentiv u VNZ. Osvita ta upravlinnya, 3 (2), 2–4.
10. Stadnyk, H. V. et. al (2004). Stratehiya posylennya samostiynoyi roboty studentiv u konteksti pryednannya Ukrayiny do Bolons'koho protsesu. Kharkiv: KhNAMH, 243.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Сігаєва Л. Є.
Дата надходження рукопису 16.12.2016*

Юрійчук Наталія Дмитрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра української лінгвістики та методики навчання, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Україна, 08401
E-mail: nd711@ukr.net

УДК 371:811.161.2+378.016:82.09

DOI: 10.15587/2313-8416.2016.59148

ДІАГНОСТУВАННЯ РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ

©Л. Базиль

Інформаційно-технологічне суспільство потребує нових способів осмислення літературно-художніх явищ, оскільки в єдиному інформаційному просторі кожна людина самостійно знаходить, опановує, поширює повідомлення. Відтак самореалізація особистості значною мірою залежить від її здатності адекватно усвідомлювати тексти, об'єктивно їх оцінювати й ефективно використовувати набуті знання, вміння, досвід в нових умовах. Означені якості входять до складу літературознавчої компетентності, проблеми діагностування якої присвячено нашу статтю

Ключові слова: літературознавча компетентність, діагностування, учитель української мови і літератури, розвиток літературознавчої компетентності

Informational and technological dimensions of the society demand new ways of literary phenomena comprehension as every person independently finds, masters and spreads the message in a single informational environment. Therefore, personality self-realization greatly depends on his/her abilities to recognize texts properly, evaluate them objectively and effectively use acquired knowledge, skills and experience under new circumstances. The mentioned qualities are the part of the literary competence, the problem of diagnosing of which this article is devoted to

Keywords: literary competence, diagnosing, teacher of Ukrainian language and literature (Ukrainian teacher), literary competence development

1. Вступ

Під впливом соціокультурних змін викристалізувалися новітні погляди, наукові концепції розуміння літературно-художніх явищ, що зумовили зростання важливості професії вчителя української мови і літератури в суспільно-економічному, соціокультурному, історико-політичному, професійно-методичному аспектах, розширення кола його професійних функцій, фахових завдань, поглиблення вимог до якості підготовки таких працівників.

2. Постановка проблеми

Система шкільної літературної освіти потребує фахівців нового типу, в особистісно-професійному профілі яких інтегруються якості висококультурної особистості з активною громадянською позицією, розвиненими здібностями щодо здійснення різнобічної діяльності на засадах філософії людиноцентризму,

логодіцеї, що полягає у прочитанні класичних текстів з урахуванням загальнонаціональних цінностей і теоретико-літературних досягнень; інтелектуально розвинутого знавця художньої словесності, здатного системно, на метарівні художнього дискурсу, предметного поля усвідомлювати кожне літературно-мистецьке явище, літературно-художній простір певного народу, епохи, тлумачити глибинні сенси художніх образів, вільно оперуючи літературознавчим тезаурусом; креативного педагога-професіонала, який на високопрофесійному рівні спонукає учнів до виконання різнопланової літературознавчої діяльності, залучає їх до пізнання літературно-художніх явищ; наставника-тьютора і PR-менеджера читання, спроможного ефективно організувати процес опанування глибокого змісту духовних надбань людства. Виконати означені завдання більш швидко й ефективно вдається вчителю з розвинутою літературознавчою компетентністю.